

HACZE İŞTİRAK MÜESSESESİ VE AMME ALACAKLARINDA RÜÇHAN HAKKI UYGULAMASI

Bülent GÜNDÜZ^(*) - Arif AYLUÇTARHAN^(*)

I - GİRİŞ

Amme borçlusunun borcuna yetecek miktardaki mallarının elinden alınarak paraya çevrilmesi işlemi 6183 Sayılı Kanuna göre haciz işleminin tanımını oluşturmaktadır. Haciz işleminin uygulanacağı mallar olarak amme borçlusunun menkul ve gayrimenkul (gemiler dahil) malları ile her çeşit hak ve alacakları sayılabilir. Genel haciz işlemi uygulaması ile ilgili doktrinde verilmiş çeşitli tanımlar vardır.

Haciz, 6183 Sayılı A.A.T.U.H.K.'nın 54.maddesinde cebren (zorla) tahsil yöntemlerinden biri olarak hüküm altına alınmıştır. Diğer cebren tahsil yöntemleri ise teminatın paraya çevrilmesi ve iflas yolu ile izleme yöntemleridir.

Haczedilen malın paraya çevrilmesinde, alacaklı tek tahsil dairesi yahut diğer amme idareleri mevzu bahis olduğunda Amme Alacakları Tahsil Usulü Hakkında Kanun (A.A.T.U.H.K.) dairesinde uygulama yürütülmektedir.

Üçüncü kişinin icra dairesi aracılığı ile haczetmiş olduğu bir malın haciz tatbikine amme idaresinin iştirak etmesi söz konusu olduğunda ise karşımıza hacze iştirak müessesesi çıkmaktadır. Bu durumda özel bir kanun olarak A.A.T.U.H.K. icra kuvveti bulmakta ve özel şahıslar arasındaki genel hacze iştirak uygulaması, amme alacaklısının dahli ile farklı bir uygulama bulmaktadır.

Esas olarak 6183 Sayılı A.A.T.U.H.K.'nın 21. maddesinde hüküm altına alınan "Amme Alacaklarında Rüçhan Hakkı" bu durumda belirleyici olmaktadır.

Rüçhan hakkı amme alacaklarının korunma hükümlerinden biri olarak düzenlenmiştir.

Yazımızda genel olarak hacze iştirak müessesine yer verilmiş ve amme alacaklarının rüçhan hakkı özellikli olarak değerlendirilmiştir. Son olarak 5479 Sayılı Yasanın rüçhan hakkı hükmüne getirmiş olduğu yenilik değerlendirilmiştir.

2. İKİ AMME İDARESİ ARASINDA HACZE İŞTİRAK UYGULAMASI

A.A.T.U.H.K.'nın 69. maddesinde amme idareleri arasında hacze iştirak durumu düzenlenmiştir.

Maddeye göre iştirak uygulaması garameten (orantılı) paylaşım yerine ilk haczi koyan idareye öncelik verme şeklinde gerçekleşecektir. Daha açık ifadeyle edecek olursak ilk önce haczi gerçekleştiren idare alacağını tahsil ettikten/ettirdikten sonra, diğer hacze iştirak eden idareler hacze iştirak tarihi sırası itibari ile kalan tutardan alacaklarını tahsil imkânına sahip olacaklardır.

Bu şekilde iştirak edebilmek için dahi, ilk haczi koyan amme idareleri dışındaki amme idarelerinin iki şarta haiz olmaları gerekmektedir.

Birinci şart hacze iştirak eden amme idarelerinin alacaklarının, haciz tarihinden önce tahakkuk etmiş

^(*) Vergi Denetmeni

olması gereğidir. Burada haciz tarihinin haczin uygulama tarihi olarak anlaşılması gerekmektedir. Tahakkuk tarihi ise tarh ve tebliğ edilen verginin ödenmesi gereken safhaya gelme tarihidir. (213 sayılı V.U.K. Mad.22)

İkinci şart ise hacze iştirak edecek amme idarelerinin haczedilen mallardan herhangi birisi paraya çevrilmeden hacze iştirak etmiş olması gerekliliğidir. Haczedilen malın paraya çevrilmesi malın satılmasını ifade etmektedir.(A.A.T.U.H.K. Mad 74)

Belirtilen şartlardan birincisinin uygulaması daha esnektir. Hacze iştirak talebinde olan amme idarelerinin talepleri,alacakları haciz tarihinden sonra tahakkuk etmiş olsa dahi hacizli mal satılınca kadar kabul edilmektedir.

Sonuç olarak orantılı paylaşırma esas olmadığından, haczedilen malın tutarının, ancak amme alacaklısı idarelerin alacaklarını karşılaması durumunda, haczedilen mal paraya çevrilmeden hacze iştirak etmek fayda sağlayacaktır.

3. AMME ALACAKLARI DIŞINDAKİ ALACAKLAR İÇİN HACZE İŞTİRAK

Amme alacaklarının dışındaki alacaklıların hacze iştirak şartları 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nun (İ.İ.K.) 100 ve 101 maddelerinde düzenlenmiştir. Bu maddelerde iki ayrı iştirak usulü yer almaktadır. Usullerdeki ayırım takip işlemlerinin gerekliliğine dayanmakta ve 101. maddede ayrıca adi-takipli iştirakte gerekli şartlar yer almaktadır

İmtiyazlı (takipsiz) iştirakçi olarak İ.İ.K.'nın 101. madde hükmüne göre borçlunun eşi çocukları ve borçlunun vasi veya kayyımı olduğu şahıslar, borçlu ile bu ilişkilerinden kaynaklanan alacakları için hacze iştirakte maddede belirtilen şartlarla takip merasimine ihtiyaç duymayacaklardır.

İ.İ.K.'nın 100 maddesinde ise adi-takipli iştirak şekli hüküm altına alınmıştır. Madde hükmüne göre iştirak değerindeki alacakların haiz olması gereken şartlar aşağıdaki gibidir.

— Yapılan hacze iştirak etmek için borçluya karşı takip yapılmış olmalı takibin kesinleşmiş olması dolayısı ile alacaklıya haciz isteme yetkisi gelmiş olmalıdır.(Takip Yapmış Olma Şartı)

— Alacak ilk hacze kaynak teşkil eden alacaktan önce doğmuş olmalıdır. (Öncelik Şartı)

Alacak:

İlk haciz ilamsız bir takibe dayanıyorsa; takip talebinden önce,

İlk haciz ilamlı bir takibe dayanıyorsa; bu ilamın verildiği davanın açıldığı tarihten önce doğmuş olmalıdır.

Mahkeme huzurunda yapılan sulhler ve kabuller dava sonucunda elde edilebileceklerinden bu belgelerle hacze iştirak edilebilir.

Burada iştirak edilecek ilk haciz uygulamasının icrai (ihtiyati veya geçi haciz değil) ve uygulanan mevcut haciz sıfatlarına haiz olması gerekmektedir.

— İlk haciz üzerine satılan malın tutarı vezneye girinceye kadar hacze iştirak edilmelidir.(Süre Şartı)

— Hacze iştirak etmek isteyen alacaklının alacağı 101/1,1 ila 4'üncü bentlerinde belirtilen belgelerle ispat edilmelidir. (Belge ile ispat şartı)

Bu belgeler:

a) Borç ödemededen aciz vesikası

Bu belge haciz alacağın takip sürecinin devamlılığını sağlamaktadır. Paraların paylaşılması sonunda alacağını tamamen alamamış alacaklıya ödenmemiş alacak kısmı için icra müdürü borç ödemededen aciz vesikasını kendiliğinden düzenleyip alacaklıya verir. Borç ödemededen aciz vesikasının kesin aciz vesikası hüviyetinde olması gerekmektedir.

b) İlam.:

Mahkeme huzurundaki sulh ve kabulleri ve asliye hukuk mahkemesinin tenfiz kararı ile yabancı mahkeme ilanları hacze iştirak uygulamasında ilam olarak belge ile ispat şartını sağlayacaklardır.

c) Resmi veya Noterler tarafından düzenlenen belgeler:

Bu belgeler Noterlik Kanu'nun 82.maddesinde yer alan işlemler-düzenleme ve onaylama biçimindeki borç ikrarlarını da kapsayan noter senetleri-ayrıca tapu memurları tarafında düzenlenen tapu ipotek senetleridir. Yabancı noterlerin düzenlemiş olup oradaki Türk konsolosluğunun onadığı senetler

Türkiye deki noterler tarafından düzenlenen resmi senetler hükmündedir.

d)Resmi Daire veya Yetkili Makamlarca Düzenlenmiş Belgeler

Bu belgeler örnek olarak rehin açığı belgesi, Bankalar birliğinin para cezaları hakkındaki icra dairelerine yazdığı müzekkereler, posta ve banka makbuzları gibi belgelerdir.

Posta ve banka makbuzlarının diğer belge ve senetlerle desteklenmesi gerekmektedir.

Yukarıda sayılan adi-takipli iştirak durumundaki alacaklıların sağlamak durumunda oldukları şartlar gerçekleştiği durumda hacze iştirak için ilk haczin bulunduğu icra dairesine yazılı yahut sözlü başvuruda bulunulur. İcra memuru şartların vukuu halinde alacaklının hacze katılmasına karar verir aksi halde talebi reddeder.

4. AMME ALACAKLISININ VE DİĞER ALACAKLILARIN BİRLİKTE HACZE İŞTİRAK HALİ

Yazımızın önceki bölümlerinde iki amme idaresi arasında hacze iştirak hali ve amme alacaklısı dışındaki alacaklıların kendi aralarında hacze iştirak halleri açıklanmaya çalışılmıştır.

Bu bölümde ise rüçhan hakkı özel hükmünün uygulama bulacağı, Alacaklı Amme idareleri ile diğer alacaklıların birlikte hacze iştirak durumları açıklanacaktır.

Öncelikle belirtilmesi gereken husus şudur. Amme idaresinin ilk haczi gerçekleştirmesi durumunda özel alacaklının bu hacze iştiraki mümkün olmaz. Yani İİK 'nın 100. madde hükmü ilk haciz tatbikinin amme alacağından ötürü olması durumunda uygulama alanı bulamaz.

Bunun aksine ilk haczin alelade bir alacak için olduğu durumda 6183 sayılı AATUHK 'nın 21.maddesine göre amme alacaklısının iştiraki mümkündür. Madde metni şöyledir.

"Amme alacaklarında rüçhan hakkı

Madde 21 - Üçüncü şahıslar tarafından haczedilen mallar paraya çevrilmeden evvel o mal üzerine

amme alacağı için de haciz konulursa bu alacak da hacze iştirak eder ve aralarında satış bedeli garameten taksim olunur. (5479 Sayılı Kanunun 4 üncü maddesiyle eklenen hüküm;Yürürlük: 8.4.2006) Genel bütçeye gelir kaydedilen vergi, resim, harç ile vergi cezaları ve bunlara bağlı zam ve faizler için tatbik edilen hacizlerde 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun 268 inci maddesinin birinci fıkrasının son cümlesi hükmü uygulanmaz.

Rehinli alacaklıların hakları mahfuzdur. Ancak, gümrük resmi, bina ve arazi vergisi gibi eşya ve gayrimenkulün aynından doğan amme alacakları o eşya ve gayrimenkul bedelinden tahsilinde rehinli alacaklılardan evvel gelir.

(5479 Sayılı Kanunun 4 üncü maddesiyle değişen fıkra; Yürürlük: 8.4.2006) Borçlunun iflası, mirasın reddi ve terekenin resmi tasfiyeye tabi tutulması hallerinde amme alacakları imtiyazlı alacak olarak 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun 206 ncı maddesinin üçüncü sırasında, bu sıranın önceliğini alan alacaklar da dahil olmak üzere tüm imtiyazlı alacaklar ile birlikte işleme tabi tutulur. "

Maddeye göre iştirakin gerçekleşmesi için haczedilen malın paraya çevrilmemiş olması gerekmektedir. Ayrıca diğer alacaklılar ile amme alacaklısının aynı malı haczetmiş olması gerekmektedir. Amme alacaklısının da hacze iştiraki halinde satış bedeli alacaklılar arasında garameten (orantılı olarak) taksim edilecektir.

Burada amme alacaklısının iştiraki durumunda A.A.T.U.H.K.'nin 21. maddesindeki rüçhan hakkının önemli bir işlevi ortaya çıkmaktadır. Rüçhan hakkının bu işlevi amme alacaklısının hacze iştiraki için İİK' Mad. 100/1-4'te öngörülen şartların gerekmemesidir. Rüçhan hakkının bu işlevi, hacze iştirak müessesinde amme alacağı ile özel şahıs alacağı arasındaki dengeyi amme alacağının lehine olarak belirlemektedir. Özel şahısların hacze iştiraki ile ilgili uygulama karşısında Amme alacağının hacze iştiraki halinde İİK Mad. 100/1-4'te öngörülen şartların aranmaması, A.A.T.U.H.K.'nin İ.İ.K. karşısında uygulama önceliği bulacak özel bir kanun olması ve bu kanunun rüçhan hükmünün sonucudur.

Rüçhan hakkı düzenlemesi ile

- Amme İdaresi- Amme İdaresi arasında hacze iştirak uygulaması (A.A.T.U.H.K.Mad.69) ile

- Özel şahıslar arasındaki hacze iştirak uygulamalarına ek olarak

- Özel şahıslar-Amme Alacaklısı arasındaki hacze iştirak uygulamasına yön verilmiş olunmaktadır.

Rüçhan hakkının diğer işlevi ise gümrük resmi bina ve arazi vergisi gibi eşya ve gayri menkulün ayırından doğan amme alacaklarında o amme alacağı'nın doğduğu eşya ve gayrimenkulün bedelinden tahsilinde bu alacakların rehinli alacaklardan dahi önce gelmesidir.

Garameten taksim sonucunu doğuracak hacze iştirak hali özel alacakların rehinli alacak olması durumunda gerçekleşmeyecektir.

Ancak yukarıda da belirtildiği gibi eşyanın ayırından doğan amme alacağı rehinli alacak karşısında dahi imtiyazlı durumdadırlar. Bu şekilde değerlendirilebilecek amme alacakları gümrük vergisi, emlak vergisi, veraset intikal vergisi¹ bu vergilerin cezaları, gecikme zammı ve tecil faizleridir.²

5479 Sayılı Kanun ile 08.04.2006 tarihinden itibaren amme alacaklarında rüçhan hakkına getirilen iki yenilik bulunmaktadır. Bunlardan birincisi fıkraya yeni bir cümle eklenmek sureti ile genel bütçeye gelir kaydedilen vergi, resim, harç ile vergi cezaları ve bunlara bağlı zam ve faizler için haciz tatbikinde rehinli özel alacaklar karşısında dahi rüçhan hakkının sağlanarak ondan önce ilk haczi uygulatan alacak ile garameten taksim imkânının açıkça belirtilmiş olmasıdır. Maddeye eklenen cümle aşağıdaki gibidir.

"...

Genel bütçeye gelir kaydedilen vergi, resim, harç ile vergi cezaları ve bunlara bağlı zam ve faizler için tatbik edilen hacizlerde 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun 268 inci maddesinin birinci fıkrasının son cümlesi hükmü uygulanmaz.

..."

2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun (17.07.2003 tarih ve 4949 sayılı kanun ile değişik) 268 inci maddesinin birinci fıkrasının son cümlesi hükmü ise aşağıdaki gibidir.

"...

Rehinden önce ihtiyati veya icrai haciz bulunması halinde amme alacağı dahil hiçbir haciz rehinden önceki hacze iştirak edemez.

..."

Maddede açıkça rehinli alacaklarla amme alacakları arasında iştirak öngörülmemiş olmakla beraber rehin ile teminat altına alınan alacaktan önce haciz uygulaması bulunması halinde bu hacze belirttiğimiz alacaklardan dolayı amme alacaklısı iştirak edebilecektir.

5479 sayılı kanunla yapılan bu değişiklikle ilgili açıklamalar 440 seri no'lu tahsilat genel tebliğinde³ yer almıştır. İlgili açıklamalarda kanunun gereği ve izahı şöyle yapılmıştır.

"2004 sayılı Kanunda yapılan bu düzenlemeler, amme alacaklarının rüçhan hakkını etkilemiş ve üçüncü şahıslar tarafından haczedilmiş olan mallara, amme alacağından önce rehin tesis edilmiş olması halinde amme alacağı'nın hacze iştirak hakkı ortadan kaldırılmıştır.

5479 sayılı Kanun ile 6183 sayılı Kanunun 21 inci maddesinin birinci fıkrasının sonuna eklenen hükümle genel bütçeye gelir kaydedilen vergi, resim, harç ile vergi cezaları ve bunlara bağlı zam ve faizler için tatbik edilen hacizlerde, 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun 268 inci maddesinin birinci fıkrasının son cümlesi hükmünün uygulanmayacağı belirtilerek, üçüncü şahıslar tarafından haczedilmiş mallara, maddede belirtilen amme alacakları için rehinden sonra haciz konulması halinde, rehinden önce üçüncü şahıslar tarafından tatbik edilmiş olan hacizlere iştirak edilmesi imkanı sağlanmıştır.

¹ Y.19.HD.28.06.1994 T 4582 E.6936K

² Y.19.HD.12.04.1993 T 1972 E.2747K

³ 30.01.2007 tarih ve 26419 no'lu resmi gazetede yayınlanmıştır.

5479 Sayılı Kanun'dan önce adi alacak için haczedilen mal üzerinde daha sonra rehin tesis edilmesi ve daha sonra da kamu alacağı için haciz konulması durumunda kamu alacağının 6183 Sayılı Kanun'un 21/1 maddesi gereğince ilk hacze iştirak ederek alacağının garameten ödenmesi gerektiği yazında ve yargı tarafından kabul edilmiştir.⁴

5479 Sayılı Kanun ile amme alacağının sahip olduğu kabul edilen bu imtiyazın 2004 sayılı İ.İ.K.'nın 268. maddesinin 4949 Sayılı Kanun ile değişik hali karşısında açıkça hükme bağlanması sağlanmıştır.

Rüçhan hakkı ile ilgili 21.maddede getirilen ikinci yenilik son fıkra hükmünün değiştirilmesi sureti ile yapılmıştır. Maddenin son fıkrasının yeni hali şöyledir.

" ...

Borçlunun iflası, mirasın reddi ve terekenin resmi tasfiyeye tabi tutulması hallerinde amme alacakları imtiyazlı alacak olarak 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun 206 ncı maddesinin üçüncü sırasında, bu sıranın önceliğini alan alacaklar da dahil olmak üzere tüm imtiyazlı alacaklar ile birlikte işleme tabi tutulur.

" ..."

Bu değişiklikle : Amme Alacağı

- Borçlunun iflası,
- Mirasın reddi ,
- Terekenin resmi tasfiyeye tabi tutulması

Hallerinde eski madde metninden farklı olarak İ.İ.K.'nın. 206.maddesinde sırası olan imtiyazlı alacaklar (3. sıra) içinde amme alacağı vasfı ile bu sıranın önceliğini alabilecek alacaklarla birlikte imtiyazlı alacak olarak dikkate alınacaktır.

Konu ile ilgili 440 Seri no'lu Tahsilat Genel Tebliğinde yer alan izahat şöyledir.

"Yapılan bu değişikliğe göre, borçlunun iflası, mirasın reddi ve terekenin resmi tasfiyeye tabi tutulması hallerinde amme alacakları imtiyazlı alacak olarak üçüncü sırada yer alacaktır.

Üçüncü sırada, bu sıranın önceliğini alan bir alacağın bulunması halinde, amme alacakları da öncelikli alacakla aynı sırada yer alacak ve bu alacaklar tamamen tahsil edilinceye kadar diğer imtiyazlı alacaklara bir pay ayrılmayacaktır. Öncelik hakkı bulunan alacak ile amme alacağı toplamının, bu sıraya tahsis edilen tutardan fazla olması halinde ise tahsis edilen tutarın garameten taksim edileceği tabiidir.

Öte yandan, 2004 sayılı Kanunun 206 ncı maddesine göre üçüncü sırada yer alan alacaklar arasında önceliğe sahip bir alacağın bulunmaması halinde, amme alacağı ile bu sırada yer alan alacaklar birlikte işleme tabi tutularak garameten taksim suretiyle paylarını alacaklardır.

Ayrıca, amme alacağının, özel kanunlarında 2004 sayılı Kanunun 206 ncı maddesinin üçüncü sırasında imtiyazlı alacak olarak tanımlanan alacaklardan da önceliğinin bulunduğu ilişkin özel hükümlerin yer alması halinde bu hükümlere göre işlem yapılması gerekmektedir."

3065 Sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu'nun "vergi teminatı" matlablı 55. maddesinde bu verginin cebri tahsili aşaması için özel bir hüküm bulunmaktadır.

Maddeye göre: Mükelleflerin fabrika, imalathane, ticarethane, şube, satış mağazası ve depolarında mevcut ilk madde, yarı mamul madde stokları, üçüncü şahıslara satılmış veya rehnedilmiş olsa dahi, Katma Değer Vergisi ile zam ve cezaların teminatı hükmünde olup, bedellerinden ilk önce sözü edilen hazine alacağı tahsil olunur. Bu hükümle katma değer vergisi bakımından belirtilen malların paraya çevrilerek alacağın tahsilinde katma değer vergisine mutlak bir öncelik tanınmıştır.

5- SONUÇ

Yazımızda temel olarak hacze iştirak uygulaması ve çeşitli durumlardaki uygulama yapısı değerlendirilmiştir. İlgili mevzuatın hacze iştirak müessesine ne tür bir düzenleme getirdiği ve bu mevzuat içinde amme alacaklarında rüçhan hakkı korunma

⁴ Deynekli Adnan – Kısa Sedat
Y.19.H.D.28.02.1995 T.718 E.1733 K.

hükmünün yerine dair değerlendirme yapılmıştır. Son mevzuat değişiklikleri ile rüçhan hakkı hükmüne getirilen yeniliklerde bu kapsamda değerlendirilmiştir.

Rüçhan hakkı korunma hükmünün düzenlemesine kaynaklık eden düşünce amme alacağıının öncelikli olduğu düşüncesidir.

Amme alacağıının öncelikli tahsilinde kamu yararı gözetilerek diğer özel alacaklar ile kurulan denge de bu alacaklara ağırlık verilmiş, özel bir kanun olan 6183 sayılı Amme Alacaklarını Tahsil Usulü Kanununda bu durum hüküm altına alınmıştır.

Bazı yazarlarca eleştirilmesine rağmen kamu alacağına baskın bir gücün tanınması ve bu yönde düzenlemeler yapılmasının yararlı olduğu kanısındayız.

KAYNAKÇA

Kitaplar

1. İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığı Mükellef Hizmetleri Tahsilat Gurup Müdürlüğü –İstanbul Maliye Vakfı.(2006) *6183 sayılı amme alacaklarının*

tahsil usulü hakkında kanun yorum ve açıklamalar, Tebliğler, Danıştay Kararları, Muktezalar. İstanbul

2. DEYNEKLİ, Adnan –Sedat KISA (1996) *Hacizde ve iflasta Sıra Cetveli.* İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.

3. ÖZBALCI, Yılmaz ve Diğerleri (2005) *Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun Yorum ve Açıklamaları.* Ankara: Oluş Yayıncılık.

4. UYAR, Talih (1990) *İcra Hukukunda HACİZ.* Manisa: Feryal Matbaacılık.

İnternet Aracılığı ile Ulaşılan kaynaklar

1-<http://www.turmob.org.tr/web/mevzuat/sirkuler/2006/2006-75.pdf> [Erişim Tarihi 04.03.2007]

2-<http://www.ada-aras.com/inceleme/ruksangoren.htm> [Erişim Tarihi 04.03.2007]

3-<http://www.hukuki.net/hukuk/index.php?article=746> [Erişim Tarihi 04.03.2007]